

TÜSİAD

Televizyon Dizilerinde
**Toplumsal
Cinsiyet Eşitliği**
Araştırması

**TELEVİZYON DİZİLERİNDE
TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ
ARAŞTIRMASI**

**DOÇ. DR. İREM İNCEOĞLU
YARD. DOÇ. DR. ELİF AKÇALI**

TÜSİAD Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi

**Mart 2018
Yayın No: TÜSİAD-T/2018,03 - 591**

Meşrutiyet Caddesi, No: 46 34420 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0 212) 249 07 23 • Telefax: (0 212) 249 13 50
www.tusiad.org

TÜSİAD BUSINESSEUROPE üyesidir. (Avrupa İş Dünyası Konfederasyonu)

© 2018 TÜSİAD

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK uyarınca, kullanılmasından önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/ telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISBN: 978-605-165-026-5

Editörler: Ebru Dicle, Ezgi Çelik

Dizgi ve Sayfa Uygulama: Kamber Ertem

Grafik Tasarım:

SİS MATBAACILIK PROM. TANITIM HİZ. TİC. LTD. ŞTİ.
Eğitim Mah. Poyraz Sok. No:1/14 Kadıköy - İSTANBUL
Tel: (0216) 450 46 38 Basım CB Basımevi: (0212) 612 65 22

ÖNSÖZ

TÜSİAD, Türkiye'nin önde gelen girişimcileri ve iş dünyası yöneticileri tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, insan hakları evrensel ilkelerinin, düşünce, inanç ve girişim özgürlüklerinin, laik hukuk devletinin, katılımcı demokrasi anlayışının liberal ekonominin, rekabetçi piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarının ve sürdürülebilir çevre dengesinin benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamayı amaçlar.

TÜSİAD, Atatürk'ün öngördüğü hedef ve ilkeler doğrultusunda, Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyini yakalama ve aşma anlayışı içinde, kadın-erkek eşitliğini, siyaset, ekonomi ve eğitim açısından gözetilen iş insanlarının toplumun öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancıyla, yukarıda sunulan ana gayenin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla çalışmalar gerçekleştirir.

TÜSİAD, kamu yararına çalışan Türk iş dünyasının temsil örgütü olarak, girişimcilerin evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun faaliyet göstermesi yönünde çaba sarf eder; küreselleşme sürecinde Türk rekabet gücünün ve toplumsal refahın, istihdamın, verimliliğin, yenilikçilik kapasitesinin ve eğitimin kapsam ve kalitesinin sürekli artırılması yoluyla yükseltilmesini esas alır.

TÜSİAD, toplumsal barış ve uzlaşmanın sürdürüldüğü bir ortamda, ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasında bölgesel ve sektörel potansiyelleri en iyi şekilde değerlendirerek ulusal ekonomik politikaların oluşturulmasına katkıda bulunur. Türkiye'nin küresel rekabet düzeyinde tanıtımına katkıda bulunur, Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecini desteklemek üzere uluslararası siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişki, iletişim, temsil ve iş birliği ağlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapar. Uluslararası entegrasyonu ve etkileşimi, bölgesel ve yerel gelişmeyi hızlandırmak için araştırma yapar, görüş oluşturur, projeler geliştirir ve bu kapsamda etkinlikler düzenler.

TÜSİAD, Türk iş dünyası adına, bu çerçevede oluşan görüş ve önerilerini Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne, hükümete, diğer devletlere, uluslararası kuruluşlara ve kamuoyuna doğrudan ya da dolaylı olarak basın ve diğer araçlar aracılığı ile ileterek, yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturmayı hedefler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

TÜSİAD, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasını, demokratik gelişmişlik ve sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir unsuru olarak görmektedir. TÜSİAD toplumsal cinsiyet eşitliğini eğitim, çalışma hayatı, karar alma süreçlerine katılım ve şiddetle mücadele boyutlarında uzun yıllardır araştırma raporları ve farkındalık çalışmaları ile gündeme getirmenin yanında 2017 yılında "İletişimde toplumsal cinsiyet eşitliği" konusunu ele almıştır. "Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" başlıklı bu rapor, TÜSİAD Sosyal Kalkınma Yuvarlak Masası altında faaliyet gösteren Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu'nun çalışmaları çerçevesinde, Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyeleri Doç. Dr. İrem İnceoğlu ve Yard. Doç. Dr. Elif Akçalı tarafından hazırlanmıştır.

Projenin hayata geçmesine katkı sağlayan, ana destekçi Koç Holding'e, destekçiler Anadolu Grubu, ARGE Danışmanlık, BASF Türkiye, Borusan Holding, BSH Ev Aletleri San. ve Tic. A.Ş., FİBA Holding, Güvensan, İstanbul Kültür Üniversitesi, Mogul Tekstil, Schneider Electric Türkiye, Siemens Türkiye, Tat Gıda, Vodafone Türkiye ve WYG Türkiye'ye teşekkürlerimizi sunarız.

Mart 2018

ÖZGEÇMİŞ

Yard. Doç. Dr. Elif Akçalı

Liseyi Robert Kolej’de tamamlamış, ardından Koç Üniversitesi İşletme Bölümü’nden mezun olmuştur. Akademik kariyer yapmaya karar verene kadar film sektöründe çeşitli pozisyonlarda deneyim kazanmıştır. Doktorasını 2014 senesinde Royal Holloway, Londra Üniversitesi’nin Medya Sanatları bölümünde tamamlamıştır. Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, TV ve Sinema Bölümü’nde tam zamanlı öğretim üyesi olarak başlamadan önce senarist olarak çalışmıştır. Kurgu, Belgesel Sinema ve Televizyon Yazarlığı gibi hem kuram, hem de uygulama içerikli dersler vermektedir. Araştırma alanları arasında film stili ve estetiği, videografik film çalışmaları, deneme-film, televizyon dizileri ve görsel hikaye anlatım biçimleri yer almaktadır.

Doç. Dr. İrem İnceoğlu

Lisans derecesini ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde, Yüksek Lisans derecesini ODTÜ Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı’nda doktorasını ise Londra’da University of Surrey Roehampton’da Medya ve Kültürel Çalışmalar alanında tamamlamıştır. Doktora öncesi Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi’nde görev yapmış sonrasında ise Londra’da Middlesex University’de çalışmıştır. 2012 yılından beri Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak Toplumsal Cinsiyet ve Medya; Sivil Toplum için Stratejik İletişim; Medya ve Siyaset gibi dersler vermektedir. Araştırma alanları arasında feminizmler, toplumsal hareketler, kültürlerarası iletişim yer almaktadır.

SUNUŞ

Bu raporun araştırma ve yazım süreçlerinde TÜSİAD Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu ve Koç Holding Kurumsal İletişim ve Dış İlişkiler Departmanı'ndan görüşlerini bizimle paylaşıp değerli katkılarda bulunan başta Oya Ünlü Kızıl, Ebru Bakkalođlu Tüzecan ve Mısra Özküş olmak üzere Ayça Aksoy, Ebru Dicle, Ezgi Çelik ve Alper Keskin'e teşekkür ederiz. Çalışmanın hazırlık aşamasında ve uygulaması esnasında yapıcı fikirlerini bizimle paylaşan Danışma Kurulu üyeleri Meltem Ağduk, Prof. Dr. Sevdalankuş, Hasan Deniz, Mehtap Tatar, Prof. Dr. Bertil Emrah Oder, Prof. Dr. Nilüfer Timisi Nalçaođlu'na yaptıkları katkılardan dolayı minnettarız.

Araştırma verilerinin sayısal hale getirilmesini sağlayan Kadir Has Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, TV ve Sinema Bölüm Başkanı Doç. Dr. Melis Behlil'e teşekkür ederiz. Son olarak, araştırmanın en başından beri heyecanımızı paylaşan ve sabırla kodlamaları yapan lisans ve yüksek lisans öğrencilerimizden Begüm Selici, Büşra Sağlam, Çağla Çırıkçiel, Dilek Öztürk, Esen Tan, Melih Kaymaz, Selin Yağcı, Şeyda Tuğgen Gümüşay, Ufuk Kadız, Yiğit Bahadır Kaya ve Zindan Çakıcı'ya teşekkür ederiz.

Elif Akçalı, İrem İnceoğlu
Mart 2018

İÇİNDEKİLER

1. Giriş	13
2. Kapsam ve Yöntem	17
3. Popüler Dizilerdeki Kadın-Erkek Dağılımına Genel Bir Bakış.....	23
4. Dizilerdeki Karakterlerin Mekanlar ile İlişkisi.....	31
5. Karakterlerin Diyalog ve Görüntüler Üzerinden İncelenmesi	37
6. Toplumsal Cinsiyet Temsilinin Kadınlar ve Erkekler İçin Yazılmış Rol ve Kimlikler Üzerinden İncelenmesi	41
7. Sonuç	45
Kaynakça.....	49
Ek.....	51

B Ö L Ü M

GİRİŞ

1. GİRİŞ

Televizyonun gündelik hayat üzerinde hem var olan kalıpların yeniden üretimleri hem de olası dönüşümleri açısından önemli bir araç olduğu, medya ve kültür alanlarını çalışanların, hatta bu konulara az çok ilgisi olan çoğu kişinin defalarca tekrar ettiği ve kabul gören bir saptama olarak karşımıza çıkar. Kullanımı en yaygın olan, farklı yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik izleyici gruplarının erişimine benzer oranda açık olan ve bu farklı grupların ortak tüketimine sunulan bir medya aracı olarak televizyonun etkisi üzerine akademide mevcut birçok araştırma bulunmaktadır. Geniş ve çeşitli bir izleyici kitlesine sahip olan televizyon hem kendimizi hem de dünyanın geri kalanını görme ve algılama biçimimizi etkilemektedir. Televizyondaki toplumsal cinsiyet temsilleri de bu bağlamda toplumda var olan cinsiyet hiyerarşileri, ataerkil kalıpların ve uygulamaların devamı, kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi meselelerin algılanmasında ve bu konularla ilgili düşünce, tavır ve davranış geliştirilmesinde etken olabilmektedir.

Yerli televizyon dizileri gerek televizyon yapımları arasında gerekse izleyicilerin tercih ettikleri programlar açısından ilk sırada gelen içeriklerden biridir. Özel televizyonların sayısının artması ve ticari yayıncılığının yaygınlaşmasıyla birlikte özellikle 2000'lerin başı itibarıyla televizyon kanalları geniş hedef kitlelere ulaşabilmek için en uygun ve verimli tür olarak ortaya çıkan yerli yapım dizilere yatırım yapmayı seçmiştir. Özellikle hafta içleri “prime time” zaman diliminde tüm popüler kanallarda gösterilen yerli yapım dizilerdeki toplumsal cinsiyet temsilleri toplumun hemen her kesimi tarafından seyredilmektedir (Vivarelli 2017)¹. Yaygın yerel üretim ve izlenme oranlarına ek olarak, son yıllarda birçok ülkeye yapılan satışlarla Türkiye dizi yapıncılığı dünyada Hollywood'dan sonra en büyük sektör haline gelmiştir (Deloitte 2014)². Yerel diziler hem popüler kültürün en etkili örneklerinden biri olduklarından, hem de anlatılarında gerçek hayata dayandırılmış temsiller barındırdıklarından araştırma konusu için uygundur.

Bu araştırma Türkiye'de ulusal televizyon kanallarında yayınlanan popüler dizilerde toplumsal cinsiyet rollerinin yer alış biçimlerini ortaya çıkarmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını desteklemek üzere dizi hikayeleri ve senaryolarındaki mevcut durumu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma özellikle toplumsal cinsiyet ekseninde gelenekselleşmiş ve kalıplaşmış kadınlık ve erkeklik algılarının dizi senaryolarında nasıl yeniden üretildiğine bakmakta ve bu algıların görsel ve sözel dilde seyirciye nasıl aktarıldığına odaklanmaktadır. Dizi karakterleri, hikâye temaları ve bölüm senaryolarının incelenmesi ile ortaya çıkacak toplumsal cinsiyet temsilleri bize toplumda bu konudaki kabul edilmiş normları, önyargıları ve kalıpları tespit etme fırsatı vereceği gibi siyaseten doğru olmayan, nefret söylemi içeren, baskıcı, aşağılayıcı, dışlayıcı ve eşitsiz ifadeleri ortaya çıkaracaktır. Temsiller dizilerdeki hikâye yapıları, konular, karakterler, dilin kullanımı, mekan seçimleri ve görüntü ile izleyiciye iletilir. Buradan yola çıkarak araştırmada kadın ve erkek karakterlerin sayıları, ekran görünürlükleri, hangi mekanlarla özdeşleştirildikleri, toplumsal cinsiyete dayalı hangi kalıp rollerle temsil edildikleri ve bunun gibi özelliklerin hikâye anlatısındaki yeri ve önemi tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda çıkmış olan verilerin analizi televizyon dizilerindeki toplumsal cinsiyet temsillerinin hikayeleme ve senaryolaştırma aşamalarında daha eşitlikçi bir yapıya dönüştürülebilmesi ve cinsiyetçi kodların düzeltilebilmesi için fırsatlar da sunacaktır.

Türkiye'deki yerli dizilerdeki toplumsal cinsiyet temsilleri hakkında çeşitli akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bunlara göre dizilerde yer bulan kadın karakterlerin temsil edilme biçimleri, dizilerin

¹ Türkiye'de her yıl 70 kadar yerli dizi yapılmaktadır

² Deloitte'in 2014 yılının Ağustos ayında yayımladığı “World's Most Colorful Screen: TV Series Sector in Turkey” adlı Türkiye'deki dizi yapımları ile ilgili araştırmaya göre Türkiye dizilerinin izleyici sayısı 75 ülkede 400 milyon seyirciye ulaşıyor.

türleri farklılaşsa da benzerlik taşımaktadır. Belirli kadın tiplerini yaygın olarak yer almakta, bunlar dışında görülen karakterlerin ise ilerleyen bölümlerde “normalleştirildiği” ve stereotipik rollere uygun hale dönüştükleri gözlemlenmektedir (Gül-Ünlü&Aslan 2016, s.192) Özsoy (2015)’un da aktardığı gibi yerli diziler televizyon izleyicisinin en çok tercih ettiği yayın türü ve televizyon yayıncılığında en çok yatırım yapılan tür olmuştur. Diziler günümüzde en çok izlenen zaman dilimi olan “prime-time”ın %80 kadarını kapsamaktadır ve televizyonların ana gelir kalemini oluşturan reklam gelirlerinin çok büyük bir kısmı da diziler aracılığıyla elde edilmektedir (Sönmez, 2010). Özsoy’un da araştırmasında anlattığı gibi Türkiye televizyonlarında 70’lerden günümüze tür, anlatı, süre ve benzeri yönlerden dönüşüm gösteren diziler ve karakterleri bütün değişim ve belli dönemlerde görünen görece özgürleştirici anlatılara rağmen baskın söylemlerin etkisinden yine de kurtulamamış ve ufak tefek direnişlere rağmen yine evcilleştirilen karakterler ve ahlakçı anlatının kontrolünden çıkamamıştır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet rolleri yine geleneksel cinsiyetçi anlatıya teslim olmaktadır (Özsoy, 2015).

Türkiye’de medyada kadın imgesi üzerine yapılan araştırmaların pek çoğu, kadın karakterlerin özellikle erkek karakterlerle karşılaştırıldığında toplumsal bağımlılığı yüksek, sorunlar karşısında zayıf, kolay vazgeçen, motivasyonunu yitirmeye yatkın, uzlaşmacı, fedakar, kolay ikna edilen kişiler olarak temsiliyet bulduğunu belirtmektedir (Çelenk&Timisi, 2000; Uğur-Tanrıöver, 2008; Özsoy, 2015). Televizyon dizilerindeki kadın temsillerine ilişkin 1990ların sonunda gerçekleştirmiş olan en kapsamlı çalışmalardan biri olan Çelenk ve Timisi’nin örnekleminde yer alan 5 dizi içindeki kadın karakterlerin %66’sı 18-30 yaş arasındadır. %24’ü orta yaşlı ve %10’u da yaşlı olarak sınıflandırılmıştır. Çelenk ve Timisi’nin analizlerine göre incelenen dizilerde yer alan kadın karakterlerin eğitim düzeyi açıkça belirtilmemekte ve kadın karakterlerin iş yaşamlarına dair bilgi ya da meslek tanımları da detaylandırılmamaktadır (Çelenk&Timisi 2000, ss. 30-31). Buna karşın, kadınların medeni durumunun araştırmaya tabi tutulan dizilerde karakterlerin tanımlanmasında önemli bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Daha yakın bir zamanda yürütülen başka bir araştırmada ise Özmen (2015) popüler dizilerde yer alan karakterlerin sayısını cinsiyete göre ayırtmış ve 9 dizide toplam karakterlerin oranına bakarak bunların %62’sini erkek ve %38’ini kadın karakterlerin oluşturduğunu tespit etmiştir. Daha da önemlisi bu karakterlerin hikâyenin merkezindeki ana karakter dağılımına bakıldığında toplam karakter sayısı üzerinden erkeklerin 2 kat daha fazla yer bulduğu görülmektedir. Buna rağmen, söz konusu araştırma öncüllerinden farklı olarak, 2004 sonbaharında incelemeye alınan 9 dizide kadınların mesleki rollerine dair olumlu değişimler ve kadınların erkeklere kıyasla olumlu karakterler olarak sunulduğunu söylemektedir (Özmen 2005, ss. 258-259).

Uluslararası çalışmalara bakıldığında da televizyon üzerine yapılan pek çok araştırma toplumsal cinsiyet temsillerinin eşitsizliğine dair durumun sadece Türkiye’ye özgü olmadığını, tarihsel olarak erkeklere boyun eğen, bastırılan ve erkeklere kıyasla ikincil konumda bulunan kadın temsillerinin yaygın olduğunu göstermektedir (Henderson, Greenberg & Atkin, 1980; Signorelli & Bauce, 1999; Elasmara, Hasegawa & Brain, 2009.) Yine benzer uluslararası araştırmalar televizyon dizilerinde kadınların gerçekçi, yeterli çeşitlilikte ve derinlikte temsil edilmediği, özellikle dizilerde temsil edilen kadın karakterler üzerinden verilen mesajların güncel kadın profilini etkilediği sonucuna varmıştır (McNeil, 1975; Brown, 1987; Atkin, 1991; Inness, 1999; Kuhn, 2007).

Bir sonraki bölümde detaylı olarak kapsamının ve yönteminin açıklanacağı bu araştırma özellikle güncel olmasından dolayı akademik literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye’de aynı sezonda yayınlanan 6 kanalda toplam 12 diziyi incelediğinden dolayı ulusal televizyon çalışmaları alanında şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı toplumsal cinsiyet temsili araştırmaları arasındadır.

B Ö L Ü M

KAPSAM VE YÖNTEM

2. KAPSAM VE YÖNTEM

Söz konusu araştırma için 1-31 Mayıs 2017 tarihleri arasında yayınlanan ve bu dönemdeki reyting oranlarına göre ilk 20 sırada bulunan dizilerin yer aldığı listeden 6 ulusal kanal ve toplam 12 dizi seçilmiştir.³ Söz konusu 6 ulusal kanalda haftada toplam 38 dizi yayınlanmaktadır. Ulusal kanallarda yerli yapım dizilere ağırlıklı yer verenlerin ön plana çıktığı listede her kanaldan 2 dizi seçilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak TRT'nin gerek yıllık, gerekse Mayıs ayı reyting listesinde ilk yirmide ikinci bir dizisi olmaması nedeniyle bu kanaldan bir dizi seçilmiş, yerine listelerde üst sıralarda yer alması nedeniyle ATV'den üçüncü bir dizi eklenmiştir. Örneklem için Mayıs ayının seçilmesinin nedeni ise devamlılığı ve popülaritesi kabul edilmiş dizilerin sezon sonu bölümlerinin gösterildiği ay olması ve dolayısıyla bütün sezon gösterimde kalan diziler üzerinden bir örneklem oluşturabilmemize imkan vermesidir. Ancak bunun araştırmada bazı kısıtlılıklara yol açtığını da belirtmekte fayda vardır. Örneğin sezonun sonuna doğru sadece 4 bölümün kapsandığı bir araştırma, dizinin başından sonuna kadar karakter profillerindeki ve toplumsal cinsiyet rollerindeki dönüşümleri gözlemlememize imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte sezon sonuna kadar ekranda kalabilen karakterlerin yer aldığı bir 4 haftayı araştırma evreni olarak almak karakterlerin süreklilikleri ve olası etkileri bakımından olumlu bir zemin sunmaktadır.

Tablo 1: İncelenen Diziler

Dizi	Kanal	Dizi	Kanal
Anne	Star	Kalbimdeki Deniz	FOX
Arka Sokaklar	Kanal D	Kırgın Çiçekler	atv
Aşk ve Mavi	atv	Savaşçı	FOX
Diriliş Ertuğrul	TRT	Söz	Star
Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz	atv	Vatanım Sensin	Kanal D
İçerde	Show	Yeni Gelin	Show

Araştırmada belirlenen 12 dizinin 4'er haftalık bölümlerinin her birinde yer alan karakterler üzerinden toplumsal cinsiyet temsillerinin incelenmesi aracılığıyla, olası eşitsizliklerin, süregiden basmakalıp yargıların, ataerkilliği yeniden üreten kalıpların ya da bunlara alternatif oluşturabilecek yeni anlatıların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Seçilen örneklemin süre açısından uzunluğu ve sayısı da göz önünde bulundurularak araştırmanın birincil yöntemi olarak içerik analizinde karar kılınmıştır. Bu yöntem belirlenen kodlar ve üzerinde anlaşılan tanımlar yolu ile niteliksel sözlü ve görsel anlatıların niceliksel olarak sınıflandırılmasını ve sistematik olarak sayısal veriye dönüştürülerek çıkarımda bulunulmasını sağlar. Seçilen dizilerin her biri araştırma koordinatörleri tarafından belirlenen ve çalışmaya davet edilen 2'şer kodlayıcı tarafından incelenmiş ve yine koordinatörler tarafından belirlenen kodlama cetveline işlemek yoluyla bir veri listesi oluşturulmuştur. Kodlayıcılar olarak iletişim fakültesi lisans ve yüksek lisans öğrencileri bu araştırmaya özel olarak ayrıca eğitilerek görevlendirilmiştir.

3 Seyredilen tüm dizilerin listesi için bkz. Ek 1.

Kodlayıcılara, diziler içindeki toplumsal cinsiyet rollerinin tipleri, hikâye içerisinde hangi mekanlarda konumlandırıldıkları, ne kadar süre ekranda oldukları ve ne tip diyaloglar içinde buldukları gibi önceden belirlenmiş başlıklarda veri toplamaları için bir kodlama cetveli tasarlanmıştır.

Seçilen toplam 11 kodlayıcı Eylül 2017 itibariyle başlayan projenin başında araştırma koordinatörleri ile buluşup araştırmanın amacı, yöntemi ve süreç hakkında bilgilendirilmiş ve metin dağılımı yapılmıştır. Buna ek olarak, ilk aşamada analiz edilecek metinlere aşinalık kazanmaları ve karakterleri tanımaları için kodlayıcılardan, kendilerine tayin edilen her bölümü izleyerek birer karakter profil dosyası oluşturmaları istenmiştir. Bu iş için de önceden hazırlanmış formlar sunulmuştur. Bundan sonraki aşama için kodlayıcılar proje koordinatörleri ile tekrar bir araya gelerek bu kez kodlama cetveli yolu ile veri toplanması konusunda eğitimden geçmişlerdir. Ayrıca her bir dizi iki ayrı kodlayıcı tarafından incelenecek biçimde görev dağılımı yapılmıştır.

Kodlama cetveli, her dizinin her bir bölümü için ayrı ayrı işlenmek üzere tasarlanmıştır. Buna göre, dizilerin seçilen 4 bölümü için 2 ayrı kodlayıcı tabloyu doldurarak araştırma koordinatörlerine haftalık olarak teslim etmiştir. Daha sonra bu tablolar karşılaştırılmış, göze çarpan farklılıklar tespit edilerek kodlayıcılarla iletişime geçilmiş ve bu farklılıklar giderilmiştir. Kodlamalar seçilen dizilerin bölümlerindeki sahne sayısı baz alınarak yapılmıştır. Buna göre, örneğin, dizilerde yer alan kadın ve erkek karakterlerin görünürlük oranları süre bazlı değil sahne sayısı bazında hesaplanmıştır. Aynı şekilde mekanlara göre görünürlükleri, karakter özelliklerinin tespiti de yine sahne sayısı temel alınarak hesaplanmıştır. Böylece yapıları gereği sahneler olarak kurgulanan dizilerde sahne sayısından ortaya çıkan oranlar temsiliyet adına güvenilir niceliksel veri oluşturmuştur. Karakter seçimi jenerikte adı geçen ana ve yardımcı rollerle sınırlı olup, Mayıs ayı içinde izlenen dört bölüm boyunca süreklilik gösteren bazı yan ve/ya konuk rollere de dikkat edilerek yapılmıştır. Seçimde önemli olan ana hikâyeyi etkileyen, yön verip değiştirebilen ve ekranda görünürlükleri oran hesaplarına yansiyabilen karakterlerin öncelik almasıdır. Dolayısıyla iki boyutlu, az sahnesi ve/ya diyalogu olan ve hikâyede ağırlığı ve devamlılığı olmayan karakterler seçim dışında tutulmuştur. Buna göre toplamda 161 ve her dizi için en az 10 en fazla 15 karakter incelenmiştir. Kapsanan dizilerin hiçbirinde kendisi veya başka birisi tarafından açıkça veya dolaylı yoldan LGBTİ birey olarak tanımlanan bir karakter olmadığı için bu araştırma toplumsal cinsiyet rollerini heteroseksüel kadın ve erkek algısı dahilinde incelemiştir.

Kodlama cetveli ile sayısal olarak sınıflandırılabilen veriler ile incelemeye tabi tutulan dizilerde aşağıdaki tespitlerin yapılmasına olanak sağlanmaktadır:

- Başrol ve yardımcı rollerdeki karakterlerin cinsiyet bazlı dağılımına bakarak kadın ve erkek karakterlerin anlatıda ne oranda merkezde yer aldıkları,
- Kadın ve erkek karakterlerin sahne sayılarına bakarak toplam sahne sayısına oranla incelenen her dizide birbirlerine kıyasla ne oranda temsiliyet buldukları,
- Kadın ve erkek karakterlerin mekânsal konumlandırmaları ve bunların ne oranda kadınlar için ev-içi ve keyfi, erkekler içinse kamusal ve profesyonel mekanlar olarak bilinen mekânsal stereo tiplmeyi yeniden ürettiği,
- Toplumsal olarak kadın ve erkeklere atfedilen fiziksel ve duygusal özelliklerin ne oranda dizilerde yer bulduğu,

- Şiddet ve tehdit içeren, aşağılayıcı tavırların kadın ve erkek karakterler arasında ne oranda yer bulduğu,
- Toplumsal önyargılarda karşımıza çıkan kadınsı ve erkeksi özelliklerin ne oranda dizideki karakterlerle temsil edildiği ve yeniden üretildiği,
- Ebeveynlik, aile içinde bakımı üslenme, eş/sevgili olma durumlarının kadın ve erkek karakterleri birbirlerine kıyasla ne ölçüde tanımladığı; kadınların ne oranda ev kadınlığı rolünde temsiliyet bulduğu,
- Ekonomik olarak kadın ve erkek karakterlerin birbirlerine oranla nasıl temsil edildikleri ve toplumda işveren/patron/karar verici özelliklere sahip kadın ve erkek karakterlerin birbirlerine göre oranı.

Yukarıda listelenen soru kategorileri, literatürde bu zamana kadar yer alan araştırma ve incelemelerin bir kısmının sunduğu verilerin güncellenmesinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon dizilerindeki temsillerine ve toplumda hakim olduğu düşünülen cinsiyetçi algının yeniden üretilmesine olası etkilerini de olabildiğince geniş kapsamlı bir veri ile analiz etmek üzere işlevseldir. Ancak, çetrefilli iktidar ilişkilerinin daha derin irdelenebilmesi, çok boyutlu karakterlerin ve hikaye örgüsünün toplumsal cinsiyet temsilleri bağlamında nerelerde ve ne şekil kırılmalar yaratabileceği gibi konular için bu araştırmanın verilerinin ötesinde niteliksel analiz yapmak gerekmektedir. Kısaca, söz konusu araştırma güncel bir durum tespiti yapmak amacıyla buzdağının görünür kısmına odaklanmaktadır.

B Ö L Ü M

POPÜLER DİZİLERDEKİ KADIN-ERKEK
DAĞILIMINA GENEL BİR BAKIŞ

3. POPÜLER DİZİLERDEKİ KADIN-ERKEK DAĞILIMINA GENEL BİR BAKIŞ

Bu rapor yukarıda da bahsedildiği gibi 2017 senesinde en çok reyting almış 12 dizinin içerik analizi yöntemi ile incelenmesi sonucunda elde edilmiş verilerin bir değerlendirmesini içermektedir. *Anne, Arka Sokaklar, Aşk ve Mavi, Diriliş Ertuğrul, Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz, İçerde, Kalbimdeki Deniz, Kırgın Çiçekler, Savaşçı, Söz, Vatanım Sensin* ve *Yeni Gelin* dizilerindeki toplumsal cinsiyet temsillerinin ne gibi çeşitlilik ve/ya kısıtlamalar içerdiğine bakmadan önce adı geçen dizilerin hikayelerindeki kadın ve erkek karakterlerin dağılımını incelemek doğru olur⁴. İçerik analizi için dizilerin karakterleri seçilirken öncelikle dizinin ana hikayesindeki ana ve yardımcı oyuncular dikkate alınmış, bunun yanısıra jenerikte ismi geçen oyuncu sırasına ve özellikle kodlanan 2017 Mayıs ayı içerisindeki dört bölümde süreklilik gösteren ve hikayesi olan karakterlere bakılarak dizi başına en az 10 en fazla 15 karakter olmak üzere toplamda 161 karakter (75 kadın ve 86 erkek) incelenmiştir. İncelenen kadın ve erkek karakterlerin sayılarına göre genel dağılımı ve ekranda görünürlük oranları aşağıdaki tabloda (Tablo 2) verilmiştir⁵:

Tablo 2: Kadın ve erkek karakterlerin dağılımı

Genel dağılım		Ekranda görünürlük	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
% 47	% 53	% 46	% 54

Tablodan anlaşılacağı gibi incelenen dizilerin geneline bakıldığında ana ve yardımcı karakterler içinde kadın sayısı erkeklerden daha az olup, ekranda görünürlük oranları da benzer bir sonuç vermiştir. Aradaki fark kadınların sahne sayılarının daha az olduğunu gösterse de, istatistiki olarak göz ardı edilebilir. Bu noktada sonuçların dizi bazında değerlendirilmesi daha aydınlatıcı bir çıkarım yapmaya fırsat verecektir, zira dizilerin belirli konuları ve karakterleri onları keskin bir biçimde kadın ve erkek odaklı olarak kategorize etmeyi mümkün kılmaktadır.

Raporda dizi evreninin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından fotoğrafının çekilmesi amaçladığından, diziler, ana tablolara kaynaklık eden ayrıştırılmış tablolarda isimleri belirtilmeden, alfabetik veya reyting bazında bir sıralamadan bağımsız olarak harflerle temsil edilmiştir.

Tablo 3: Kadın ve Erkek Karakterlerin Dizi Başına Dağılımı

Dizi İsmi	Kadın	Erkek	Dizi İsmi	Kadın	Erkek
<i>Dizi A</i>	% 67	% 33	<i>Dizi G</i>	% 60	% 40
<i>Dizi B</i>	% 36	% 64	<i>Dizi H</i>	% 38	% 62
<i>Dizi C</i>	% 33	% 67	<i>Dizi I</i>	% 57	% 43
<i>Dizi D</i>	% 31	% 69	<i>Dizi J</i>	% 42	% 58
<i>Dizi E</i>	% 71	% 29	<i>Dizi K</i>	% 46	% 54
<i>Dizi F</i>	% 44	% 56	<i>Dizi L</i>	% 31	% 69

4 İncelenmiş olan dizilerin hiçbirinde kendini açık olarak LGBTİ olarak tanımlayan bir karakter bulunmamaktadır, bu yüzden toplumsal cinsiyet araştırması kadın ve erkek olarak sınırlandırılmıştır.

5 Görünürlük oranları karakterlerin sahne sayılarının toplamı üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 3'e bakıldığında anlaşılacağı üzere incelenen 12 diziden 4 tanesinde kadın karakter sayısı erkek karakterlerden ve geri kalan 8 dizide erkek karakter sayısı kadınlardan daha fazladır. Verilerin toplandığı bölümler Mayıs 2017 ile sınırlı kaldığından ve her dizinin tüm karakterlerinin dengesine bakılmadığından dolayı bu yüzdeler bize kesin sonuçları vermese de, bölümler içerisindeki görünürlük ve karakterlerin hikayedeki önemleri gibi faktörler açısından ilk sırada gelen 10-15 karakter içinde erkeklerin kadınlardan daha çok yer tuttuğunun bir göstergesi olarak alınabilir. Bunun yanı sıra, 12 dizinin 4'ünde kadın karakterlerin baskın olduğu ve hikayelerinin kadın odaklı olduğu; 7'sinde ise hikayelerin erkek odaklı olduğu ve erkek-egemen dünyalarda kuruldukları görülmektedir. Asker, polis, mafya ve tarihi savaşçılar gibi karakterler içeren 7 dizi, 2017 senesindeki en popüler 12 dizinin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de televizyon için yapılan dizilerin henüz fikir aşamasındayken bile erkek temsillerine ve erkek-egemen dünyanın kodlarına öncelik verdiği söylenebilir. Ayrıca kadın-odaklı ve erkek-odaklı dizilerin çoğunluğunun ipuçları dizilerin isimlerinde verilmiştir.

Toplumsal cinsiyet algısına bakılırken, hikayelerdeki kadın-erkek dağılımı kadar önemli olan başka bir unsur ise karakterlerin ekranda görünürlük oranlarıdır. Dizideki erkek veya kadın karakterin sayısından bağımsız olarak bu karakterlerin her dizi bölümü içinde görüldükleri süreler farklılık gösterebilir. Aşağıdaki tabloda (Tablo 4) veriler, söz konusu 12 dizinin Mayıs 2017 içinde yayınlanan dördüncü bölümünde incelenen karakterlerin yer aldıkları sahne sayılarının bölümlerintoplam sahne sayılarına oranı ile hesaplanmış olup, kadın ve erkek karakterler ayrılarak elde edilmiştir. Tablo 4'teki görünürlük oranlarına dikkat edildiğinde bir önceki tablodan (Tablo 3) çok da farklı olmayan bir dağılım gözlemlenebilir.

Tablo 4: Kadın ve Erkek Karakterlerin Dizi Başına Ekranda Görünürlük Oranları

Dizi İsmi	Kadın	Erkek	Dizi İsmi	Kadın	Erkek
<i>Dizi A</i>	% 72	% 28	<i>Dizi G</i>	% 66	% 34
<i>Dizi B</i>	% 37	% 63	<i>Dizi H</i>	% 28	% 72
<i>Dizi C</i>	% 26	% 74	<i>Dizi I</i>	% 61	% 39
<i>Dizi D</i>	% 28	% 72	<i>Dizi J</i>	% 31	% 69
<i>Dizi E</i>	% 81	% 19	<i>Dizi K</i>	% 35	% 65
<i>Dizi F</i>	% 55	% 45	<i>Dizi L</i>	% 16	% 84

Ekranda görünürlük oranının karakter dağılımı ile korelasyon gösterdiği açık olduğu gibi, bu oranlar baskın olan cinsiyet lehine artış göstermiştir. Başka bir deyişle, kadın karakterlerin fazla olduğu dizilerde kadınlar, erkek karakterlerin fazla olduğu dizilerde erkekler daha fazla ekran süresine sahiptir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu dizilerin çoğunun çok belirgin bir şekilde erkek ve kadın odaklı hikayelerinin olmasının karakterlerin görünürlük oranlarına etki ettiği düşünülmektedir. Hikayenin odak aldığı karakterin cinsiyetine göre o cinsiyetin görünürlüğü genel olarak yüzde 70'lerde seyretmektedir.

Kadın-erkek temsiliyetine bakarken her cinsiyet için yazılmış rollerin yaş aralığı ve karakter profillerini tanımlayan belirgin özellikler de kalıplaşmış toplumsal cinsiyet algısının (Koç Holding 2017) ekrana nasıl yansıdığını açıklayabilecek verilerdir. Sinema ve televizyonda kadın ve erkek oyunculara yazılan rollerin yaş aralığı özellikle Hollywood bağlamında defalarca sorunsallaştırılmış ve akademik çalışmaların konusu olmuştur (Lauzen & Dozier, 2005; Bazzini ve diğerleri, 1997; Lincoln & Allen, 2004;

Jermyn, 2012). Özellikle son yıllarda Hollywood'da kadın oyuncuların yaş ile beraber ücret konusundaki eşitsizlikler ile ilgili kamuoyuna yaptıkları açıklamalar konuyu daha da görünür kılmıştır (So, 2016; Lee, 2015; Silverstein & Cadenas, 2013; Duca, 2015.). Sinema ve televizyon sektöründe küresel bir eğilim olarak gözlemlenebilen “yaşçılık” (*ageism*) Türkiye özelinde de mevcuttur.

Tablo 5: Kadın ve Erkek Karakterlerin Yaş Aralığı

Görünen yaş	Kadın (n=75)	Erkek (n=86)
Çocuk (0-15)	%1.4 (n=1)	%0 (n=0)
Genç (16-25)	%25.3 (n=19)	%10.5 (n=9)
Yetişkin (26-39)	%44 (n=33)	%55.8 (n=48)
Orta Yaşlı (40-64)	%25.3 (n=19)	%32.5 (n=28)
Yaşlı (65+)	%4 (n=3)	%1.2 (n=1)

Tablo 5'ten anlaşılacağı gibi kadınların ağırlıklı bir bölümü genç ve yetişkin rollerindeyken, erkekler için bu aralık yetişkin ve orta yaşlı ile belirlenmiştir. Başka bir deyişle, kadınlar 16-39 yaşları arasında bulunan karakterleri daha çok canlandırmakta, erkekler ise 26-64 gibi daha geniş bir yaş aralığında rol alabilmektedir. Bunun da ötesinde, erkeklerin üçte biri (%32.5) orta yaş aralığında yer alabilirken kadınlarda bu yaş grubu temsiliyeti dörtte bire (%25.3) tekabül etmektedir. Bu da literatürde karşılaştığımız kadınların görsel/işitsel medyada var olabilme koşullarından birinin genç olmak olduğu bilgisini destekler niteliktedir.

Araştırma dahilinde karakterleri ve hikayenin gidişatını tanımlayan unsurlardan birisi olan medeni hal de incelemeye alınmıştır (Tablo 6). Çıkan sonuca göre erkek karakterlere bekar rollerin daha çok yazıldığı gözlemlenirken, dulluğun kadın karakterlere erkeklerden yedi kat fazla biçilen bir rol olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka önemli sonuç erkek karakterler için medeni hal bilgisinin dizi içinde verilmemesinin karakterin hikayesine etki etmediğidir. Kadınların hepsi hikaye içinde doğrudan veya dolaylı olarak medeni durum açısından bir sınıflandırmaya dahil edilmektedir.

Tablo 6: Kadın ve Erkek Karakterlerin Medeni Durum Dağılımı

Medeni durum	Kadın (n=75)	Erkek (n=86)
Evli	%37.3 (n=28)	%37.2 (n=32)
Bekar	%41.4 (n=31)	%47.7 (n=41)
Dul	%21.3 (n=16)	%3.5 (n=3)
Bilinmiyor	%0 (n=0)	%11.6 (n=10)

Toplumsal cinsiyet temsillerine bakarken kadın ve erkek karakterlerin fiziksel yapıları da incelenmiştir. Tablo 7'de görüldüğü gibi kadın karakterlerin baskın bir oranda “zayıf veya narin” olarak tanımlandığı ortaya çıkarken, erkekler için yüzdesi en fazla olan kategori yapılı veya iridir. Ancak erkeklerin fiziksellikleri daha geniş bir yelpaze içinde dağılım göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken konulardan birisi bu kelimelerin kadın ve erkek fiziksellikleri ile nasıl ilişkilendirildiğidir. Zayıf ve narin, kadın için daha çekici ve güzel, yani olumlu bir sıfat olarak algılanırken, aynı kelimeler erkek için kullanıldığında güçsüz veya

çelimsiz, yani olumsuz bir sığata dönüşebilmektedir. Bu veriler doğrutusunda ekranda görünen kadın karakterlerin büyük çoğunluğunun popüler kültürün ve tüketim kültürünün kadınlıkla ilgili dayattığı fiziksel güzellik anlayışı doğrutusunda yaratıldığını söyleyebiliriz. Erkekler için baskın çıkan “yapılı/iri” kategorisinin yine aynı anlayışın yarattığı “makbul” sayılan bir özellik olduğu gözden kaçmamakla birlikte, incelenen dizilerden sekiz tanesinin dövüşen ve savaşıan mafya, asker ve polis karakterlere odaklandığını unutmamak gerekir.

Tablo 7: Kadın ve Erkek Karakterlerin Fiziksel Görünümü

Görünüm	Kadın (n=75)	Erkek (n=86)
Zayıf /Narin	%65.3 (n=49)	%19.8 (n=17)
Normal / Orta	%16 (n=12)	%24.4 (n=21)
Şişman / Göbekli	%14.7 (n=11)	%11.6 (n=10)
Yapılı / İri	%4 (n=3)	%44.2 (n=38)

Tabloda yer almayan ve tek tek karakter bazında yapılan bir inceleme sonucunda 11 adet şişman kadından 9 tanesinin 45 yaş ve üstü olduğu, 10 şişman/göbekli olarak tanımlanan erkek karakterin ise 4 tanesinin 45 yaş ve üstü, diğerlerinin 45 yaş altı, yetişkin kategorisinde olduğu tespit edilmiştir. Bu tipteki kadın ve erkeklerin karakter profilleri daha detaylı incelendiğinde, kadınların fiziksel olarak “ideal” görüntüye uygun olmayanları “anaç” ve/ya “cinsellikten arınmış” biçimde karakterleştirilmiş olup, erkekler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Başka bir deyişle şişman kadınlar genelde belli bir yaş üstünde, erkeksi halleri ve/ya cinsel olarak kalıplaşmış algıya göre cazip olmayan bedenleri, davranışları ve diğer karakter özellikleriyle bir çeşit “cinsiyetsizleştirilmiş” kadın statüsünde gösterilmektedir.

Dizilerde toplumsal cinsiyet temsili adına dikkat edilen başka bir unsur da kadın ve erkek karakterleri tanımlayan özelliklerdir. Bu özellikler çoğu dizinin hikayesinin tasarlanma aşamasında her ana ve yardımcı karakter için geliştirilen karakter profillerinde belirlenir. Bu araştırmada incelenen her karakter için aşağıdaki tabloda (Tablo 8) sıralanan karakter özellikleri kodlayıcılar tarafından işaretlenmiştir. Sonuçlar her dizi için çalışan iki kodlayıcının da mutabık olduğu karakter özellikleri üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 8: Karakter Özellikleri

Özellik	Özelliğe sahip karakterlerin yüzde kaç kadın, kaç erkek?			Kadınların ve erkeklerin yüzde kaç bu özelliğe sahip?	
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın (n=75)	Erkek (n=86)
Agresif	%38	%62	53	%27	%38
Uysal / Çekingen	%64	%36	39	%33	%16
Sevimli	%55	%45	62	%45	%32
Dışa dönük	%42	%58	121	%68	%80
Rekabetçi / Hırslı	%38	%62	79	%40	%56
Nazik	%52	%48	100	%69	%55
Kaba	%31	%69	35	%15	%28
Komik	%35	%65	37	%17	%28
Mantıklı	%46	%54	107	%65	%67
Uzlaştırıcı / Sorun çözücü	%49	%51	93	%61	%54
Duygusal	%58	%42	103	%80	%49
Zeki	%44	%56	116	%68	%75
Hayalperest	%77	%23	22	%23	%6

Tablo incelendiğinde toplumda yaygınlaşmış toplumsal cinsiyet algısı içinde var olan kadınlık ve erkeklikle özdeşleşmiş birtakım sıfatların dizi karakterleri üzerinden yeniden üretildiği gözlemlenebilir. Bu bağlamda özellikle öne çıkan sıfatların kadınlar için “uysal/çekingen”, “duygusal”, “nazik” ve “hayalperest” olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle tablonun sağında yer alan tüm kadın karakterlerin yüzde kaçının adı geçen özelliklere sahip olduğuna bakıldığında, kadınların %80’inin “duygusal” ve %69’unun “nazik” olarak tanımlandığını görebiliriz. “Hayalperest” ve “uysal” sıfatları için dikkat edilmesi gereken nokta ise erkeklere kıyasla bu sıfatları taşıyan kadın karakter sayısının oldukça baskın olmasıdır. Sonuçlara erkekler için bakıldığında ise “agresif”, “dışa dönük”, “kaba” ve “rekabetçi/hırslı” olarak nitelenen karakterlerin çoğunluğunun erkek olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra, erkek karakterlerinin toplamının %80’i “dışa dönük” olarak kodlanmıştır. Özellikle erkekliği vurgulayan 7 dizinin incelendiği göz önünde bulundurulursa çıkan sonuçlar şaşırtıcı olmayıp, erkeklik ve kadınlık tanımları kalıplaşmış toplumsal cinsiyet algısı doğrultusunda belirlenmiştir.

B Ö L Ü M

DİZİLERDEKİ KARAKTERLERİN MEKANLAR İLE İLİŞKİSİ

4. DİZİLERDEKİ KARAKTERLERİN MEKANLAR İLE İLİŞKİSİ

Dizi sahnelerinin her biri birer dramatik anlatı ünitesi olarak kabul edilir ve özellikle mekandan bağımsız yazılması oldukça zordur. Çoğu dizi senaryosunda⁶ sahnelerin iç ve dış mekana göre dağılımının, gece ve gündüz geçen sahneler gibi bir dengesi olması beklenir. Mekanlar fantastik veya bilimkurgu gibi türler haricinde çoğunlukla referanslarını gerçek hayattan alırlar. Başka bir deyişle diziler gerçek hayatın temsiliyeti aracılığı ile toplumda yer etmiş algıları ve kalıpları çoğu zaman yeniden üretir. Toplumsal cinsiyet açısından ele alındığında, örneğin Türkiye özelinde toplumda var olan algıya göre, kadınların evde ve iç mekanlarda daha çok zaman geçirmesi, erkeklerin de iş ile ilgili ortamlarda ve dış mekanlarda daha fazla hareket özgürlüğüne sahip olmaları dizilerin senaryolarında beklenen bir ilişkilendirme olarak düşünülebilir. Yapılan araştırma kadın ve erkek karakterlerin mekanlar ile ilişkilendirmelerini incelemiş ve bu örnekteki gibi toplumsal cinsiyet algısının dizilere nasıl yansıdığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda ilk ele alınan veriler, karakterlerin her dizideki sahne sayılarının mekansal niteliklerine göre oranlarıdır ve aşağıdaki tabloda (Tablo 9) gösterilmiştir. Her sahne iç veya dış mekan, karakterin iş için veya keyfi olarak bulunduğu yerler ve son olarak da özel veya kamusal mekan olarak kodlanmıştır. “Keyfi” tabiri ingilizce “leisure time” in karşılığı olarak kullanılmış olup iş dışında serbest zamanı temsil etmektedir.

Tabloya bakıldığında kadınların bulunduğu sahnelerin %71’inin iç, %29’unun dış mekanlarda geçtiği gözlemlenebilir. Aynı şekilde sahnelerinin %80’i keyfi olarak buldukları, %69’unun özel mekanlarda geçtikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda genel dağılımın özellikle kadın karakterler açısından belirleyici olduğu, erkeklerin yer aldıkları sahnelerde farklılıkların bu kadar çarpıcı bir şekilde çıkmadığı söylenebilir.

Tablo 9: Kadın ve Erkek Karakterlerin Mekana Göre Sahnelerinin Oranı

	İç	Dış	İş	Keyfi (iş dışı)	Özel	Kamusal
Kadın	%71	%29	%20	%80	%69	%31
Erkek	%62	%38	%57	%43	%54	%46

Bu tabloya bakıldığında genel olarak yazılmış sahnelerin büyük bir çoğunluğunun iç mekanda geçtiğini söyleyebiliriz. Bu noktada dizi yapımının ekonomisine değinmek doğru olur. Her haftalık bölümün 120 dakika ve üstü sürelerde olduğu düşünülürse gece/gündüz ayrımı yapılmadan, açık özel ve kamusal alanlarda izin unsuru olmadan ve hava şartları dikkate alınmadan çekim yapılabilecek iç mekanlar dizi üretimi açısından daha ekonomik olup tercih edilen mekanlardır.

Mekanların diziler bazında karşılaştırılması bize sonucu daha detaylı inceleme fırsatı verecektir. Örneğin erkek karakterlerin genel dağılımda kadın karakterlere kıyasla dış mekanlarda daha çok görüldüğü belirgindir, ancak dizi bazında farklılıklar ve istisnalar da söz konusudur (Tablo 10).

⁶ Durum komedileri (sit-comlar) buna istisna tutulabilir.

Tablo 10: Kadın ve Erkek Karakterlerin İç ve Dış Mekanda Geçen Sahnelerinin Diziler Bazında Oranı

<i>Dizi A</i>			<i>Dizi G</i>		
	İç	Dış		İç	Dış
Kadın	%64	%36	Kadın	%87	%13
Erkek	%56	%44	Erkek	%79	%21
<i>Dizi B</i>			<i>Dizi H</i>		
	İç	Dış		İç	Dış
Kadın	%71	%29	Kadın	%77	%23
Erkek	%70	%30	Erkek	%74	%26
<i>Dizi C</i>			<i>Dizi I</i>		
	İç	Dış		İç	Dış
Kadın	%66	%34	Kadın	%74	%26
Erkek	%61	%39	Erkek	%81	%19
<i>Dizi D</i>			<i>Dizi J</i>		
	İç	Dış		İç	Dış
Kadın	%68	%32	Kadın	%80	%20
Erkek	%39	%61	Erkek	%50	%50
<i>Dizi E</i>			<i>Dizi K</i>		
	İç	Dış		İç	Dış
Kadın	%68	%32	Kadın	%82	%18
Erkek	%63	%37	Erkek	%74	%26
<i>Dizi F</i>			<i>Dizi L</i>		
	İç	Dış		İç	Dış
Kadın	%59	%41	Kadın	%64	%36
Erkek	%54	%46	Erkek	%42	%58

Mekanların daha kapsamlı bir analizi her bir dizinin içinde nasıl tanımlandıkları üzerinden yapılmıştır. Karakterlerin keyfi olarak buldukları mekanlar ile iş için veya zorunlu olarak buldukları yerler ayrıştırılarak kadın ve erkek karakterlerin sahne sayılarına göre oranları hesaplanmıştır. Aşağıdaki tablodan (Tablo 11) anlaşılacağı gibi erkek karakterler baskın bir şekilde iş ile alakalı mekanlarda bulunabilirken kadınlar daha çok serbest/keyfi zamanların geçtiği mekanlarla ilişkilendirilmiştir. Ancak dizi bazında farklılıklar ve istisnalar da söz konusudur.

Tablo 11: Kadın ve Erkek Karakterlerin İş İçin ve Keyfi Olarak Buldukları Sahnelerin Diziler Bazında Oranı

<i>Dizi A</i>			<i>Dizi G</i>		
	Keyfi	İş		Keyfi	İş
Kadın	%100	%0	Kadın	%87	%13
Erkek	%99	%1	Erkek	%48	%52
<i>Dizi B</i>			<i>Dizi H</i>		
	Keyfi	İş		Keyfi	İş
Kadın	%63	%37	Kadın	%41	%59
Erkek	%23	%77	Erkek	%18	%82
<i>Dizi C</i>			<i>Dizi I</i>		
	Keyfi	İş		Keyfi	İş
Kadın	%49	%51	Kadın	%82	%18
Erkek	%12	%88	Erkek	%90	%10
<i>Dizi D</i>			<i>Dizi J</i>		
	Keyfi	İş		Keyfi	İş
Kadın	%87	%13	Kadın	%85	%15
Erkek	%23	%77	Erkek	%41	%59
<i>Dizi E</i>			<i>Dizi K</i>		
	Keyfi	İş		Keyfi	İş
Kadın	%87	%13	Kadın	%76	%24
Erkek	%93	%7	Erkek	%32	%68
<i>Dizi F</i>			<i>Dizi L</i>		
	Keyfi	İş		Keyfi	İş
Kadın	%89	%11	Kadın	%65	%35
Erkek	%90	%10	Erkek	%55	%45

Mekanların değerlendirildiği bir diğer kategori kamusal ve özel ayrımıdır. Bu ayrımın araştırmaya dahil edilmesinin sebebi yine kalıplaşmış toplumsal cinsiyet algısı içinde iş ortamına benzer olarak erkeklerin kamusal alanda daha çok görünürlüğü olduğu inancıdır. Tablo 12’de listelenmiş sonuçlara baktığımızda yine kadınların sahnelerinin çoğunluğunun özel mekanlarda geçtiğini görebiliriz. Erkek karakterlerin yüzdeleri incelendiğinde genel bir saptama yapmak yanıltıcı olur çünkü çıkan sonuçlar dizi türüne ve konusuna göre çeşitlilik göstermektedir. Dizilerin içerikleri düşünüldüğünde asker/savaş odaklı dizilerin erkekler için kamusal alanda daha fazla sahne içermesi, mafya konulu dizilerin ise yine erkekler için özel alanlara daha fazla yer vermesi şaşırtıcı değildir. Ancak verilere genel bir bakış her dizinin türü ve konusuna göre kamusal ve özel alanların tanımının farklılık gösterebileceğine de bir işaret olabilir. Başka bir deyişle, bu tablodan çıkan en belirgin veri kadınların sahnelerinin çoğunluğunun özel alanda geçtiği ve erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların özel alanda geçen sahne sayısı oranlarının daha fazla olduğudur.

Tablo 12: Kadın ve Erkek Karakterlerin Kamusal ve Özel Mekanlarda Geçen Sahnelerinin Diziler Bazında Oranı

<i>Dizi A</i>			<i>Dizi G</i>		
	Kamusal	Özel		Kamusal	Özel
Kadın	%20	%80	Kadın	%22	%78
Erkek	%23	%77	Erkek	%62	%38
<i>Dizi B</i>			<i>Dizi H</i>		
	Kamusal	Özel		Kamusal	Özel
Kadın	%40	%60	Kadın	%61	%39
Erkek	%43	%57	Erkek	%70	%30
<i>Dizi C</i>			<i>Dizi I</i>		
	Kamusal	Özel		Kamusal	Özel
Kadın	%51	%49	Kadın	%15	%85
Erkek	%38	%62	Erkek	%14	%86
<i>Dizi D</i>			<i>Dizi J</i>		
	Kamusal	Özel		Kamusal	Özel
Kadın	%28	%72	Kadın	%21	%79
Erkek	%70	%30	Erkek	%53	%47
<i>Dizi E</i>			<i>Dizi K</i>		
	Kamusal	Özel		Kamusal	Özel
Kadın	%39	%61	Kadın	%8	%92
Erkek	%38	%62	Erkek	%15	%85
<i>Dizi F</i>			<i>Dizi L</i>		
	Kamusal	Özel		Kamusal	Özel
Kadın	%32	%68	Kadın	%38	%62
Erkek	%37	%63	Erkek	%44	%56

Mekanlar ile ilgili genel bir değerlendirme yaptığımızda kalıplaşmış toplumsal cinsiyet algısının dizilerdeki karakterlerin mekanlarla ilişkilmesi üzerinden yeniden üretildiğini söyleyebiliriz. Kadınlar için yazılmış çoğu sahne iç ve özel mekanlarda geçmekte ve kadınlar iş ile ilgili ortamlarda erkeklerden daha az bulunmaktadır. Erkeklerin mekanla ilgili sahne oranları kadınlara göre daha dengeli bir dağılım göstermekte olup, dış mekan sahneleri ve iş ile ilgili olan sahneleri kadınlardan daha fazladır. Kamusal ve özel ayırımında ise karşılaştırmalar diziyeye göre çeşitlilik göstermektedir. Her üç tablodaki veriler de erkeklerin hikaye içerisinde kadınlara kıyasla daha özgür hareket alanları olduğuna gösterge olarak okunabilir.

B Ö L Ü M

KARAKTERLERİN DİYALOG
VE GÖRÜNTÜLER ÜZERİNDEN
İNCELENMESİ

5. KARAKTERLERİN DİYALOG VE GÖRÜNTÜLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Bu araştırma için sadece karakterlerin hikayeleri ve özellikleri incelenmiş olmayıp, aynı zamanda bölüm bazında diyalog ve görüntü aracılığıyla toplumsal cinsiyet temsillerinin nasıl sunulduğuna da bakılmıştır. Bu inceleme karakterin sahnedeki görüntü ve/ya diyalogun nesnesi ve öznesi olduğu birtakım söz ve eylemleri dikkate almıştır. Bu kategoride ilk ele alınan başlık kadın ve erkek karakterlerin nesnesi oldukları, fiziksel özelliklerine dair başka karakterler tarafından yapılan yorumlardır. Genel toplama bakıldığında (Tablo 13) yapılan yorumların toplamının %76'sının kadın karakterlere yöneltildiği, %24'ünün ise erkek karakterler hakkında olduğu gözlemlenmiştir. Bu yorumların baskın bir oranı olumlu olarak nitelendirilmiş olsa da, kadınların fizikseliği hakkında konuşmanın daha sıradan olduğu barizdir ve medya ve popüler kültür aracılığıyla yinelenen bir durumu ortaya koymaktadır.

Tablo 13: Kadın ve Erkek Karakterlerin Fiziksel Özelliklerine Dair Yorumlar

Kadın		Erkek	
%76		%24	
Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
%70	%30	%55	%45

Aynı şekilde incelenen ikinci bir kategori ise kadın ve erkek karakterlere sahne içindeki söz ve eylemler aracılığıyla kadınlık ve erkeklik atfedilen durumlar ve bu durumların ne kadarının iltifat veya aşağılama içerdiği. Kadınlık atfedilen durumlara incelik, narinlik, anaçlık, sevecenlik; erkeklik atfedilen durumlara güçlülük, savaşçılık, yiğitlik, cesaret örnek olarak verilebilir. “Kız gibi olmak” erkeğe yöneltildiğinde aşağılama ve “erkek gibi” olmak kadına yöneltildiğinde iltifat olarak karşımıza çıkan örneklerdendir.

Tablo 14 ve 15 incelendiğinde görülebileceği gibi kadınsılığa dair yorumların %94'ü kadınlara, erkeksiliğe dair yorumların da eşit miktarı (%94) erkeklere yöneltmiştir. Ancak bu iki tablo karşılaştırıldığında çıkan sonuç, kadınlığın erkek karakterlere atfedildiğinde baskın bir şekilde aşağılama, erkeğin kadın karakterlere atfedildiğinde ise baskın bir şekilde iltifat olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Bu da dizilerdeki diyalog ve görüntülerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından önemli bir veridir.⁷

Tablo 14: Kadınlık Atfedilen Aşağılama ve İltifatlar

Kadın		Erkek	
%94		%6	
İltifat	Aşağılama	İltifat	Aşağılama
%38	%62	%18	%82

⁷ Tablo 12, 13 ve 14'te hesaba katılan yorumlara bazı dizilerde seyrek rastlandığı gözlemlenebilir. Araştırma için önemli olan toplam sayıdan ziyade bu yorumların hangi karaktere daha çok yöneltildiği ve yorumların niteliğidir. Yine de bu verilerin dizi bazında incelenmesi, dizilerin içeriğiyle karşılaştırıldığında sonuca dair daha detaylı bir görüntü çıkması mümkündür. Kuşkusuz bu tip bir araştırmayı daha derinleştirecek bir çalışma sözü geçen sahne içlerine de bakacak bir söylem analizidir. Dizi bazında yorumların tabloları için bkz. Ek 2, 3 ve 4.

Tablo 15: Erkeklik Atfedilen Aşağılama ve İltifatlar

Kadın		Erkek	
%6		%94	
İltifat	Aşağılama	İltifat	Aşağılama
%92	%8	%43	%57

Diyalog ve görüntü aracılığıyla sahne bazında sayılıp toplamlar üzerinden oranları hesaplanan bir diğer kategori de karakterlerin öznesi oldukları durumlardır. Tablo 16’da listelenen, özellikle söz ve eylem aracılığıyla seyirciye aktarılan ve karakterlere ait bazı duygular, durumlar ve kimliklerin ipuçlarını veren başlıklar incelenmiştir. Tablodaki başlıklar dahilindeki söz ve eylemlerin hangilerinin baskın olarak kadın ve erkeklere yazıldıkları bize dizilerdeki toplumsal cinsiyet temsilinin üretimi ile ilgili fikir vermektedir. En dikkat çekici sonuçlar “ağlama/hüzün” içeren sahnelerin %73 gibi bir çoğunlukla kadınlar için yazılmış olması ve buna karşın “şiddet/tehdit” içeren sahnelerin %72’sinde erkeklerin özne olmalarıdır. Erkek şiddetinin halen önemli bir sorun olduğu günümüzde bu sonuç toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten niteliktedir. Yukarıdaki karakter özellikleri içeren tablodan da (Tablo 8) hatırlayabileceğimiz gibi kadın karakterlerin %80 oranında duygusal olarak kodlandığı göz önünde bulundurulunca bu duygusallığın “ağlama/hüzün” sahneleriyle vurgulanması şaşırtıcı değildir. Erkeklerde bu tip sahnelerinin azlığı ise yine kalıplaşmış toplumsal cinsiyet algısı içinde kabul gören bir erkeklik özelliği olarak duygularının bastırılmasıdır. Tablodaki şaşırtıcı olmayan bir sonuç da “iş içerikli” konuşma ve eylemlerin %82’sinin erkekler tarafından yapıldığı ve karşılığında “ev işi” nin %92 gibi büyük bir oranla kadınlara uygun görüldüğüdür. Bu temsiliyetler gerçekte var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ekranda da radikal bir biçimde desteklemektedir.

Tablo 16: Sahne İçindeki Söz ve Eylemler

Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%73	%27
Bağırma/Hiddet	%47	%53
Aşağılama/Alay	%40	%60
Şiddet/Tehdit	%21	%79
Dedikodu/Entrika	%60	%40
İş içerikli	%18	%82
Ev işi	%92	%8

B Ö L Ü M

TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLİNİN
KADINLAR VE ERKEKLER İÇİN
YAZILMIŞ ROL VE KİMLİKLER
ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

6. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLİNİN KADINLAR VE ERKEKLER İÇİN YAZILMIŞ ROL VE KİMLİKLER ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Medyada toplumsal cinsiyet temsili sıklıkla kadınlık ve erkeklige atfedilen gündelik hayat rolleri üzerinden görünür kılınmakta ve yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda inceleme kapsamındaki televizyon dizilerinde belirlediğimiz birtakım rollerin kadınlara ve erkeklere ne oranda atfedildiğini ve bu rollerin dizilerde yer alan kadın ve erkek karakterlerin sahneleri bazında ekrana yansıma oranlarını Tablo 17’de görmek mümkündür. Buna göre kodlamaya dahil edilen toplam karakterlerden kadınların %30’u ve erkeklerin de %21’i ebeveynlik rolünde görünmektedir. Ancak asıl dikkat çekici olan ebeveyn rollerin üstlenildiği sahnelerin %79’unun kadınlar için yazıldığı, buna karşın erkeklerin sahneler bazında ebeveynlik görünürlüklerinin sadece %21 olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadın ve erkeklere ebeveyn olarak birbirlerine yakın sayılarda rol tanımlandığı halde, bu rollerde kadınların görünürlüğü erkeklerinkinden neredeyse dört kat fazladır. Başka bir deyişle, erkekler baba oldukları halde ebeveynlik yaptıkları sahneler azdır. %38 oranında yer alan eş/partner/sevgili rolündeki kadın karakterlerin bu rollerdeki görünürlük oranları %52’ye ulaşmaktadır. Erkeklerde ise %48 olan oran yine %48 olarak görünürlüğe yansımaktadır. Bu veri bize kadınların sahnelerinde daha yoğun olarak bir erkekle ilişkisi dahilinde yer aldıklarını söylemektedir.

Tablo 17: Kadınlara ve Erkeklere Atfedilen Roller

Roller	Listedeki rollerin üstlenildiği sahnelerin yüzde kaç erkek kaç kadın karakterlere ait?		Kadınların ve erkeklerin yüzde kaç bu rolde?	
	Kadın	Erkek	Kadın (n=75)	Erkek (n=86)
Ebeveyn	%79	%21	%30	%21
Eş/Partner/Sevgili	%52	%48	%38	%48
Patron/İşveren/Yönetici	%11	%89	%11	%40
Hizmetli/Bakıcı/Çalışan	%25	%75	%18	%40
Varlıklı ve Çalışmayan	%68	%32	%11	%11
İşsiz	%75	%25	%6	%5

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından gözlemlenen bir başka rol dağılımı da kurumsal iktidara erişim açısından ele alınabilir. Bu bağlamda patron/işveren/yönetici olarak konumlandırılan erkeklerin toplam erkek karakterlere oranı %40 iken kadınların oranı %11’de kalmaktadır. Bunun da ötesinde, bu rollerdeki erkeklerin sahneler bazından görünürlük oranı %89’a çıkarken kadın karakterlerin görünürlükleri sadece %11 olarak yer almaktadır. Bu tablo bize diziler aracılığı ile erkeklerin karar veren, ekonomik gücü elinde bulunduran ve iktidara sahip olan rollerde temsil edildiğini, kadınların ise özellikle çalışma alanında senelerdir üstesinden gelmeye çalıştıkları “cam tavan” (*glass ceiling*) kavramının popüler televizyon dizileri aracılığıyla yeniden nasıl üretildiğine dair veri sunmaktadır. Bu veri yukarıda yer alan Tablo 16 ile karşılaştırıldığında “iş içerikli” ve “ev işi” içeren diyalog ve görüntü oranlarıyla da uyumludur.

Tabloda yer alan ve birbirleriyle ilişkilendirildiğinde anlam kazanan diğer bulgular ise şöyledir; kadınların %18'i hizmetli/bakıcı/çalışan rollerinde yer alırken, bu rollerin yer aldığı sahnelerin%25'ine sahiptirler. Erkekler için ise bu oranlar sırasıyla %40 ve %75'tir. Varlıklı/çalışmayan kategorisindeki %11 oranındaki kadın karakter sahnelerinin oranı %68'dir, buna ek olarak %6 oranındaki işsiz statüsündeki kadın, bu rollerdeki görünürlük oranının %75'ine ulaşmaktadır. Karakter profilleri incelemesi sonucu çıkan ve tabloda yer almayan bir başka veri de bize dizilerdeki toplam kadın karakterlerin %36'sının ev kadını olarak temsil edildiğini göstermektedir. Bütün bunlar beraber değerlendirildiğinde kadınların dizilerde yoğun olarak işsiz, çalışmayan ya da ev kadını olarak faal olan bireyler olarak sunulduklarını söylemek mümkündür. Zira toplam karakter sayısına bakıldığında %5 oranında sunulan erkek karakterlerin sahne bazında görünürlük oranları %25'te kalmakta ve kadınlarınkine eş olarak %11 varlıklı/çalışmayan kategorisindeki erkek karakterlerin ise bu rollerdeki görünürlüğü %32 olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuçlar bize kadınların temsiliyet açısından ekonomik olarak bağımsız olmadıklarını, hatta ekonomik değer üreten kişiler olmak yerine ev içi rollerine hapsedildiğini, anne ve eş kimlikleri üzerinden tanımlandıklarını gösterir.

Sosyoekonomik olarak dikkat çekici noktalar:

- İncelenen 75 kadın karakterin içinde sadece bir iş kadını bulunmaktadır. Bu karakterin öne çıkan özellikleri "agresif, dışa dönük, rekabetçi, kaba ve zeki" olarak kodlanmıştır; 40-45 yaşlarında ve duldur. Ev hayatında oğlu ile geçimsizlik içindedir. İncelenen Mayıs ayı bölümleri içerisinde iş yerinde geçen sahnesi yoktur. Hikaye içinde ebeveyn rolü öne çıkmaktadır.

- İncelenen kadın karakterlerin 27'si ev kadınıdır; esnaflık (6 tane) ve gazetecilik (5 tane) kadınlar için en çok yazılan mesleklerdir. Komiserlik ve avukatlık kadınlar tarafından üçer karakter ile temsil edilmiştir. Tüm kadın karakterler arasında birer adet doktor, stajyer hekim, ajan, öğretmen ve akademisyen vardır.

- 45 yaş üzeri dul kadın karakterlerin temsil edildikleri meslekler ev kadınlığı, hizmetçilik ve esnaflık (pastane veya ev yemekleri lokantası sahibi) olarak sıralanır.

- İncelenen dizilerin bir tanesinde tüm kadınlar ev kadınıdır.

- 86 erkek karakter içerisinde 14 polis/istihbaratçı, 12 mafya mensubu ve 22 asker/savaşçı bulunmaktadır. 5 karakter iş adamı olarak kodlanmıştır, bunlara ek olarak mafya olanların da bir kısmı iş sahibidir.

- Toplam 4 dizinin erkek ana karakterlerinin hepsi askerdir.

B Ö L Ü M

SONUÇ

7. SONUÇ

Bu araştırmada, izlenme oranlarına bakılarak seçilen 12 dizinin (*Anne, Arka Sokaklar, Aşk ve Mavi, Diriliş Ertuğrul, Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz, İçerde, Kalbimdeki Deniz, Kırgın Çiçekler, Savaşçı, Söz, Vatanım Sensin ve Yeni Gelin*) Mayıs 2017 içinde yayınlanan dört bölümü incelenmiştir. Baş ve yardımcı rollerde yer alan, jenerikte adı geçen ve bahsedilen dört bölümde hikaye devamlılığı olan karakterler göz önünde bulundurularak 75 kadın ve 86 erkek olmak üzere toplam 161 karakter kodlamaya tabi tutulmuştur. Cinsiyetler arasındaki genel dağılım diziler içinde farklılık göstermekle beraber, toplamda büyük bir sapma göstermemektedir. Yakın sayıda kadın ve erkek karakter bulunmakta, görünürlük oranlarına dikkat ettiğimizde de fark yüzde onun üzerine geçmemektedir. Ancak diziler bazında bakıldığında erkek hikayeleri daha yoğundur; erkek karakterler hikâyenin gidişatını belirleyen, değiştiren, yön veren niteliklere daha çok sahiptir. 12 diziden 7'sinde erkek merkezli hikayeler ve başrollerde erkek karakterler bulunmakta, içerik açısından da savaş, şiddet, mafya ilişkileri, suç, terör, askerlik gibi erkek-egemen temalar işlenmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen 12 dizide toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yeniden üreten bir temsiliyet ve rol dağılımı olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kadınların çoğu eş veya anne olarak ev işlerinden sorumlu rollerde yer alırken, erkekler karar verme mekanizmalarında, iktidar sahibi, ekonomik bağımsızlıkları olan bireyler olarak temsil edilmiştir. Kadınlar duygusal ve kibar rollerde karşımıza çıkarken, kabalık, rekabetçilik, dışadönüklük erkeklerle has özellikler olarak ortaya çıkar. Kadınlık atfedilen hakaret ve iltifatların çoğunun kadınlara, erkeklik atfedilenlerin ise erkeklerle yapıldığı tespit edilmiştir. Erkeklerle yöneltilen kadınlık özelliklerinin hemen hepsinin aşağılayıcı nitelikte olduğu, ancak kadınlara yöneltilen erkeklik özelliklerinin ise iltifat niteliği taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda dizilerde erkeksiliğin daha makbul olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kadınların büyük bir oranda genç rollerde temsiliyet buldukları, erkeklerin ise daha geniş bir yaş aralığı içinde temsil edildiği gözlemlenmiştir. Dulluk kadınlar için daha çok yazılan ve belirgin bir rol olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar için medeni durumun “bilinmiyor” olması söz konusu değilken, erkekler için bu oran yüzde onlardadır. Medeni durum kadınları tanımlayan bir araçken, erkeklerin hikayelerinde çok da önemli bir yer tutmayabilmektedir.

Benzer araştırmaların bulgularını destekleyecek şekilde kadınların ekranda fiziksel özellikleri ile nitelik kazandıkları bu araştırmada da tespit edilmiştir. Kadın karakterlerin büyük bir oranı genç ve zayıf olarak karşımıza çıkar. Şişman olarak kodlanan kadınlar ise çok büyük oranda dul ve orta yaş üstünde görünmektedir. Dolayısıyla kadınlar görsel medyada tarihsel olarak onlara sürekli atfedilen iki rol olan “cazibeli ve güzel” ile “anaç ve cinsellikten arındırılmış” kalıplarının içine hapsedilmeye devam etmektedir. Bununla birlikte dizilerdeki kadın ve erkek karakterlere yöneltilen fiziksel özelliklere dair yorumların çok büyük bir oranda kadınlara yönelildiği ve bu yorumların %70 oranında olumlu olduğu gözlemlenmiştir. Kadın karakterlerin büyük çoğunluğunun zayıf ve genç olduğu düşünüldüğünde, bu özelliğinin toplum tarafından onaylanan, makbul kabul edilen bir özellik olduğu tartışılabilir.

Benzer bir biçimde kadınların iç mekanlarda daha çok görüntülendikleri, bunların çoğunun özel mekan olduğu ve karakterlerin burada keyfi olarak (*leisure*) buldukları tespit edilmiştir. Buna karşılık erkekler daha fazla hareket özgürlüğüne sahip karakterler olarak gözlemlenmiştir. Bu sonuç da bir diğer veri olan sahne içlerindeki rolleri destekleyici niteliktedir. Yapılan çalışma kadınların profesyonel olarak çalışmayan karakterler kalıplarına sıkıştırıldıklarını, erkeklerin ise ekonomik olarak daha özgür, söz sahibi olduklarını ve çeşitli işlerde temsiliyet bulabildiklerini göstermiştir.

Bu araştırma dizilerde toplumsal cinsiyet konusunu, içerik analizi yöntemiyle ele almıştır. Bu araştırmadan çıkan sonuçların daha derinlemesine incelenmesi, verilerin kültürel kodlarla birlikte okunabilmesi ve açıklanabilmesi, aynı dizilere odaklanacak ve söylem analizi ile yapılacak başka bir araştırma ile mümkündür. Bu tip bir araştırma sayılardan ibaret olan verilerin niteliğini de göstermeye yardımcı olabilir. Örneğin, kadınların ekranda görünürlük oranları erkeklerle çok yakın olduğu halde, sahne içlerinde nasıl konumlandıkları bize bu görünürlüğün neden ibaret olduğunu açıklayabilir.

Bu çalışma toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dizilerdeki kadın ve erkek temsillerinin incelenmesi ile hangi kategorilerde daha belirgin olduğunu saptamıştır. Sonuçlar toplumda kalıplaşmış kadın ve erkek algılarının açıkça ekrana da yansıdığını göstermektedir.

Dizilerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin; reklamverenler, yapımcılar, yayıncılar, senaristler, yönetmenler ve oyuncular gibi sektör paydaşlarının perspektifinden tartışılması ve paydaşların kendi etki alanlarından başlayarak ilke ve eylem bazında harekete geçmeleri önem taşımaktadır. Araştırma sonuçlarının bu sürece katkı sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Atkin, D. (1991) "Evolution of Television Series Addressing Single Women, 1966-1990", *J. Broad. & Elec. Media*, 35: 517.
- Bazzini D. G., McIntosh, W.D., Smith, S.M., Cook, S., Harris, C. (1997) "The aging woman in popular film: Underrepresented, unattractive, unfriendly, and unintelligent", *Sex Roles* 36(7-8), 531-543.
- Brown, M. E. (1987) "The Politics of Soaps: Pleasure and Feminine Empowerment", *Australian Journal of Cultural Studies*, 4(2), 1-25.
- Çelenk, S. & Timisi, N. (2000) "Yerli Dramalarda Kadın Temsili ve Şiddet", (Der. Nur Betül Çelik), *Televizyon Kadın ve Şiddet*, Ankara: KİV Yayınları, s. 23-64.
- Deloitte (2014) "The Most Colourful Screen of the World: TV Industry in Turkey", Deloitte. <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/tr-media-tv-report.pdf> (2 Kasım 2017 tarihinde erişildi).
- Duca, L. (2015) "It's Time For Hollywood Ageism To Die, And Change Needs To Come From The Top", *Huffington Post*, 27 Nisan (https://www.huffingtonpost.com/2015/04/27/time-for-hollywood-ageism-to-die_n_7131334.html 2 Kasım 2017 tarihinde erişildi).
- Gül-Ünlü D. & Aslan P. (2016) "Türk Televizyon Dizilerindeki Kadın Rollerine Kadınların Gözünden Bakmak", *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, cilt.1, no.1, s.191-206.
- Inness, S. A. (1999) *Tough Girls: Women Warriors and Wonder Women in Popular Culture*, University of Pennsylvania Press.
- Jermyn, D. (2012) "Get a life, ladies. Your old one is not coming back': ageing, ageism and the lifespan of female celebrity", *Celebrity Studies*, 3(1), 1-12.
- Koç Holding (2017). *İletişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Rehberi*.
- Kuhn, A. (2007) "Women's Genres: Melodrama, Soap Opera and Theory", *Feminist Television Criticism: A Reader*, 145-154.
- Lauzen, M. M. & Dozier, D. M. (2005) "Maintaining the Double Standard: Portrayals of Age and Gender in Popular Films", *Sex Roles*, 52 (7-8), 437-446.
- Lee, B. (2015) "Helen Mirren: ageism in Hollywood is 'outrageous'", *The Guardian*, 17 Haziran (<https://www.theguardian.com/film/2015/jun/17/helen-mirren-ageism-hollywood-women> 2 Kasım 2017 tarihinde erişildi).
- Lincoln A. E. & Allen, M. P. (2004) "Double Jeopardy in Hollywood: Age and Gender in the Careers of Film Actors, 1926–1999", *Sociological Forum*, 19(4), 611-631.
- McNeil, J. C. (1975). "Feminism, Femininity, and the Television Series: A Content Analysis", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 19(3), 259-271.

Özmen S. (2005) "Televizyon Dramalarında Kadının Temsili", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, no.22, ss.253-259.

Özsoy, A. (2015) "Yerli Televizyon Dizilerinde Farklılaşan Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Üzerine Bir Tartışma", *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri* (Der. Şahinde Yavuz), İstanbul: Heyamola Yayınları, s. 226-246.

Saktanber, A. (1993) "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne", *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. (Der.) Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim, s. 211-232.

Silverstein, M. & Cadenas K. (2013) "Women, Aging and Hollywood" *IndieWire*, 12 Haziran (<http://www.indiewire.com/2013/06/women-aging-and-hollywood-209133/> 2 Kasım 2017 tarihinde erişildi).

So, G. (2016) "Young actresses benefit from ageism in the film industry, but it won't last for ever", *Independent*, 14 Ağustos (<http://www.independent.co.uk/voices/ageism-sexism-film-industry-hollywood-anne-hathaway-maggie-gyllenhaal-a7189976.html> 2 Kasım 2017 tarihinde erişildi).

Sönmez, M. (2010) *Medya, Kültür, Para ve İstanbul İktidarı*, İstanbul: Yordam Kitap.

Timisi, N. (2010) "Kadınların İnsani Gelişmesinde Medyanın Rolü ve Eğitim", *Toplumsal Gelişmede Türk Japon Kadınının Eğitimi Çalışmaları Paneller ve Araştırma Sonuçları*. (Der.) Mete Tunçoku, Ankara: Pozitif Matbaa.

Uğur-Tanrıöver, H. (2008) *MEDİZ-Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması Raporu*

Vivarelli, N. (2017). "Turkish TV Reaches More Viewers Abroad", *Variety*, Ekim 16 (<http://variety.com/2017/tv/markets-festivals/turkish-tv-reaches-more-viewers-abroad-1202591287/26> Şubat 2018 tarihinde erişildi).

EK

Ek 1: İncelenmiş Tüm Diziler ve Bölümlerin Listesi

Diriliş Ertuğrul (TRT)

87. Bölüm – 10 Mayıs 2017

88. Bölüm – 17 Mayıs 2017

89. Bölüm – 24 Mayıs 2017

90. Bölüm – 31 Mayıs 2017

Kırgın Çiçekler (atv)

83. Bölüm – 8 Mayıs 2017

84. Bölüm – 15 Mayıs 2017

85. Bölüm – 22 Mayıs 2017

86. Bölüm – 29 Mayıs 2017

Arka Sokaklar (KanalD)

440. Bölüm – 5 Mayıs 2017

441. Bölüm – 12 Mayıs 2017

442. Bölüm – 19 Mayıs 2017

443. Bölüm – 26 Mayıs 2017

Aşk ve Mavi(atv)

26. Bölüm – 5 Mayıs 2017

27. Bölüm – 12 Mayıs 2017

28. Bölüm – 19 Mayıs 2017

29. Bölüm – 26 Mayıs 2017

Vatanım Sensin (KanalD)

26. Bölüm – 4 Mayıs 2017

27. Bölüm – 11 Mayıs 2017

28. Bölüm – 18 Mayıs 2017

29. Bölüm – 25 Mayıs 2017

Savaşçı (FOX TV)

4. Bölüm – 7 Mayıs 2017

5. Bölüm – 14 Mayıs 2017

6. Bölüm – 21 Mayıs 2017

7. Bölüm – 28 Mayıs 2017

Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz (atv)

68. Bölüm – 9 Mayıs 2017

69. Bölüm – 16 Mayıs 2017

70. Bölüm – 23 Mayıs 2017

71. Bölüm – 30 Mayıs 2017

Kalbimdeki Deniz (FOX TV)

28. Bölüm – 6 Mayıs 2017

29. Bölüm – 13 Mayıs 2017

30. Bölüm – 20 Mayıs 2017

31. Bölüm – 27 Mayıs 2017

İçerde (Show)

33. Bölüm – 8 Mayıs 2017

34. Bölüm – 15 Mayıs 2017

35. Bölüm – 22 Mayıs 2017

36. Bölüm – 29 Mayıs 2017

Yeni Gelin (Show)

9. Bölüm – 6 Mayıs 2017

10. Bölüm – 13 Mayıs 2017

11. Bölüm – 20 Mayıs 2017

12. Bölüm – 27 Mayıs 2017

Anne (Star)

27. Bölüm – 9 Mayıs 2017

28. Bölüm – 16 Mayıs 2017

29. Bölüm – 23 Mayıs 2017

30. Bölüm – 30 Mayıs 2017

Söz (Star)

6. Bölüm – 8 Mayıs 2017

7. Bölüm – 15 Mayıs 2017

8. Bölüm – 22 Mayıs 2017

9. Bölüm – 29 Mayıs 2017

Ek 2: Kadın ve Erkek Karakterlerin Fiziksel Özelliklerine Dair Yorumların Diziler Bazında Dağılımı

	Kadın		Erkek	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
<i>Dizi A</i>	%92		%8	
	%21	%79	%33	%67
<i>Dizi B</i>	%100		%0	
	%100	%0	%0	%0
<i>Dizi C</i>	%50		%50	
	%100	%0	%70	%30
<i>Dizi D</i>	%60		%40	
	%83	%17	%100	%0
<i>Dizi E</i>	%100		%0	
	%86	%14	%0	%0
<i>Dizi F</i>	%76		%24	
	%94	%6	%64	%36
<i>Dizi G</i>	%89		%11	
	%100	%0	%100	%0
<i>Dizi H</i>	%71		%29	
	%100	%0	%100	%0
<i>Dizi I</i>	%76		%24	
	%52	%48	%10	%90
<i>Dizi J</i>	%100		%0	
	%100	%0	%0	%0
<i>Dizi K</i>	%73		%27	
	%87,5	%12,5	%33	%67
<i>Dizi L</i>	%0		%100	
	%0	%0	%67	%33

Ek 3: Kadınlık Atfedilen İltifat ve Aşğılamaların Diziler Bazında Dağılımı

	Kadın		Erkek	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
<i>Dizi A</i>	%78		%22	
	%29	%71	%25	%75
<i>Dizi B</i>	%100		%0	
	%50	%50	%0	%0
<i>Dizi C</i>	%0		%100	
	%0	%0	%0	%100
<i>Dizi D</i>	%80		%20	
	%75	%25	%0	%100
<i>Dizi E</i>	%67		%33	
	%50	%50	%0	%100
<i>Dizi F</i>	%100		%0	
	%50	%50	%0	%0
<i>Dizi G</i>	%100		%0	
	%21	%79	%0	%0
<i>Dizi H</i>	%75		%25	
	%67	%33	%50	%50
<i>Dizi I</i>	%100		%0	
	%29	%71	%0	%0
<i>Dizi J</i>	%67		%33	
	%50	%50	%0	%100
<i>Dizi K</i>	%100		%0	
	%80	%20	%0	%0
<i>Dizi L</i>	%100		%0	
	%100	%0	%0	%0

Ek 4: Erkeklik Atfedilen İltifat ve Aşağılamaların Diziler Bazında Dağılımı

	Kadın		Erkek	
	Olumlu	Olumsuz	Olumlu	Olumsuz
<i>Dizi A</i>	%8		%92	
	%100	%0	%92	%8
<i>Dizi B</i>	%0		%100	
	%0	%0	%15	%85
<i>Dizi C</i>	%29		%71	
	%100	%0	%60	%40
<i>Dizi D</i>	%0		%100	
	%0	%0	%71	%29
<i>Dizi E</i>	%0		%0	
	%0	%0	%0	%0
<i>Dizi F</i>	%0		%100	
	%0	%0	%17	%83
<i>Dizi G</i>	%0		%100	
	%0	%0	%21	%79
<i>Dizi H</i>	%12,5		%87,5	
	%0	%100	%86	%14
<i>Dizi I</i>	%0		%100	
	%0	%0	%39	%61
<i>Dizi J</i>	%100		%0	
	%100	%0	%0	%0
<i>Dizi K</i>	%13		%87	
	%100	%0	%62	%38
<i>Dizi L</i>	%0		%100	
	%0	%0	%17	%83

Ek 5: Sahne İçinde Geçen Söz ve Eylemlerin Diziler Bazında Dağılımı

<i>Dizi A</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%83	%17
Bağırma/Hiddet	%72	%28
Aşağılama/Alay	%82	%18
Şiddet/Tehdit	%72	%28
Dedikodu/Entrika	%82	%18
İş içerikli	%50	%50
Ev işi	%100	%0
<i>Dizi B</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%71	%29
Bağırma/Hiddet	%38	%62
Aşağılama/Alay	%34	%66
Şiddet/Tehdit	%13	%87
Dedikodu/Entrika	%52	%48
İş içerikli	%19	%81
Ev işi	%100	%0
<i>Dizi C</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%44	%56
Bağırma/Hiddet	%10	%90
Aşağılama/Alay	%7	%93
Şiddet/Tehdit	%6	%94
Dedikodu/Entrika	%44	%56
İş içerikli	%6	%94
Ev işi	%50	%50
<i>Dizi D</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%62	%38
Bağırma/Hiddet	%30	%70
Aşağılama/Alay	%18	%82
Şiddet/Tehdit	%6	%94
Dedikodu/Entrika	%40	%60
İş içerikli	%5	%95
Ev işi	%97	%3
<i>Dizi E</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%90	%10
Bağırma/Hiddet	%86	%14
Aşağılama/Alay	%70	%30
Şiddet/Tehdit	%31	%69
Dedikodu/Entrika	%93	%7
İş içerikli	%93	%7
Ev işi	%84	%16

<i>Dizi F</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%70	%30
Bağırma/Hiddet	%55	%45
Aşağılama/Alay	%65	%35
Şiddet/Tehdit	%34	%66
Dedikodu/Entrika	%61	%39
İş içerikli	%58	%42
Ev işi	%89	%11
<i>Dizi G</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%89	%11
Bağırma/Hiddet	%50	%50
Aşağılama/Alay	%40	%60
Şiddet/Tehdit	%25	%75
Dedikodu/Entrika	%61	%39
İş içerikli	%31	%69
Ev işi	%98	%2
<i>Dizi H</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%44	%56
Bağırma/Hiddet	%30	%70
Aşağılama/Alay	%19	%81
Şiddet/Tehdit	%13	%87
Dedikodu/Entrika	%57	%43
İş içerikli	%18	%82
Ev işi	%87	%13
<i>Dizi I</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%95	%5
Bağırma/Hiddet	%70	%30
Aşağılama/Alay	%64	%36
Şiddet/Tehdit	%62	%38
Dedikodu/Entrika	%74	%26
İş içerikli	%36	%64
Ev işi	%88	%12
<i>Dizi J</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%68	%32
Bağırma/Hiddet	%25	%75
Aşağılama/Alay	%22	%78
Şiddet/Tehdit	%4	%96
Dedikodu/Entrika	%35	%65
İş içerikli	%14	%86
Ev işi	%83	%17

<i>Dizi K</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%46	%54
Bağırma/Hiddet	%30	%70
Aşağılama/Alay	%33	%67
Şiddet/Tehdit	%25	%75
Dedikodu/Entrika	%48	%52
İş içerikli	%22	%78
Ev işi	%100	%0
<i>Dizi L</i>		
Diyalog ve/ya görüntüde	Kadın	Erkek
Ağlama/Hüzün	%29	%71
Bağırma/Hiddet	%10	%90
Aşağılama/Alay	%6	%94
Şiddet/Tehdit	%4	%96
Dedikodu/Entrika	%1	%99
İş içerikli	%10	%90
Ev işi	%40	%60